

Spaudos pranešimas

Dėl Elektros rinkos liberalizavimo pažeidžiant vartotojų ir žmogaus teises

2022 06 21

Nacionalinė vartotojų konfederacija, Lietuvos vartotojų institutas, Lietuvos nacionalinė vartotojų federacija, Lietuvos žmogaus teisių asociacija, kreipėsi į Seimą ir Vyriausybę dėl vartotojams nuostolingos elektros rinkos liberalizavimo.

Reforma vykdoma **pačiu nepalankiausiu** metu - tvyrant didelei tarptautinei įtampai dėl karo Ukrainoje, kas įtakoja drastišką elektros, maisto kainų kilimą. Pagal infliacijos lygį ir pagal daugelį kitų svarbių ekonominių parametrų Lietuva yra autsaiderė Europos Sąjungoje. Vien skurdo sąlygomis gyvena ne mažiau nei **600 000** vartotojų.

Nepaisant Lietuvos vartotojų užgriuvusių ekonominių sunkumų, **valdžia**, neatsiklaususi pačių vartotojų, **nusprendė** pilnu tempu vykdyti elektros rinkos liberalizaciją.

Įsibėgėjęs elektros rinkos liberalizavimas eiliniams vartotojams sukėlė didelių rūpesčių, paieškų, pasiklydimų ir pasipiktinimo bangą. Žmonėms nustatytos pasirinkimų datos, po kurių, jiems nepasirinkus „nepriklausomo“ tiekėjo, gąsdinama ženkliai didesnėmis elektros kainomis ir net atjungimu nuo elektros tinklo. Sutartis sudaroma keliais mygtuko paspaudimais internetinėje svetainėje. Kas parašyta visuose sutarties punktuose, kokie tiekėjo įsipareigojimai, sutarties nutraukimo sąlygos, galimos baudos vartotojui, lieka už sąmoningai užtamsintos scenos ribų.

Akivaizdu, kad vadinamojo elektros rinkos liberalizavimo reforma parengta neapgalvotai, nepagrįstai, nuolaidžiaujant privačiam verslui ir darant žalą vartotojams. VERT'o suprojektuota ir jos ribotais pajėgumais bandyta vykdyti vartotojų švietimo kompanija yra žlugusi. Valdžios vykdomas „išvarymas“ pas privačius tiekėjus kvalifikuotinas kaip žmogaus teisių pažeidimas.

Informuojama, kad nesuskubusieji su nustatytomis pasirinkimo datomis bus pervesti prie garantinio tiekimo su 25% antkainiu. Ar galima valstybinį tiekėją, dirbantį su 25% pelnu, vadinti dirbančiu vartotojų interesams, kaip to reikalauja Konstitucija? Toks tiekėjas tiesiog atsikrato savo klientų, ko paaiškinti neįmanoma jokiais ekonomiais argumentais. Tik politiniais. O grasinimas tiekėjo nepasirinkusį vartotoją dar po pusmečio visai atjungti nuo elektros tiekimo yra ne kas kita kaip diskriminacinė, žmogaus teises pažeidžianti nuostata.

Lietuvoje vykdoma reforma prieštarauja esminiams Europos direktyvos, 2019/944/EU dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, punktam.

Joje pabrėžiama:

- Kad vartotojai **turi „teisę“**, bet ne prievolę pasirinkti tiekėją.

- “Valstybės narės taip pat turėtų užtikrinti, kad tie vartotojai, kurie nenori aktyviai dalyvauti rinkoje, **nebūtų baudžiami**”.
- valstybės narės turėtų imtis būtinų priemonių, kuriomis būtų **apsaugoti pažeidžiami ir energijos nepriteklių patiriantys vartotojai**.

Deja Lietuvos valdžia šių esminių sąlygų nevykdo. Oficialiai įtvirtintame reguliavime siekia prievartinio išvaymo pas „nepriklausomus“ tiekėjus su sankcijomis ir grasinimais.

Esame įsitikinę, jog tai ne tik vartotojų, bet ir žmogaus teisių pažeidimas.

Vyriausybės parengtas „**Vartotojų informavimo** apie elektros energijos rinkos liberalizavimą ir jo procesą planas“ **žlugo**, nes net energetikos ekspertams buvo sunku apsispręsti dėl tiekėjo pasirinkimo, todėl apie paprastų vartotojų gebėjimą pasirinkti „geriausią“ tiekėją negalime net kalbėti.

Atskirai direktyvoje yra pažeidžiamų vartotojų, kurie nebuvo informuojami apie papildomas vartotojų apsaugos priemones, kurios pagal ES teisės aktus turėjo būti numatytos dar prieš reformos vykdymą. Pvz. direktyvoje rašoma, kad pažeidžiamiems vartotojams negalima atjungti elektros. Ar girdėjote, kad tai būtų komunikuojama?

Už vartotojų teisių ir interesų gynimą yra atsakinga LR Teisingumo ministerija. Nacionalinė vartotojų konfederacija siūlė LR Teisingumo ministerijai priemones pažaboti maisto ir energetikos kainų augimą, tačiau LR Teisingumo ministrė Evelina Dobrovolska jas ignoravo, o savų, esminių iniciatyvų, kaip pagerinti vartotojų teisių gynimą, nepasiūlė.

Reikalaujame iš Seimo ir Vyriausybės:

- Atsisakyti elektros vartotojams nustatytų terminų pasirinkti tiekėją. Vietoje to palikti vartotojams patiems apsispręsti kada pereiti nuo visuomeninio tiekėjo pas privatų jo siūlomomis sąlygomis.
- **Valdžia neturi taikyti bet kokių grasinimų ar sankcijų neapsisprendusiems vartotojams.**
- Nesuvaržyti ir neapriboti konkurencijos elektros tiekimo rinkoje, iš jos pašalinant visuomeninį tiekėją. Jis turi išlikti ir dirbti be valstybės subsidijų su minimaliu, valstybės reguliuojamu pelnu.
- Sudaryti teises galimybes vieną elektros tiekėją rinktis visam pastatui ar daugiabučiam namui. Toks pasirinkimas smarkiai sumažintų sumaišties elektros tiekimo rinkoje, lyginant su šiandien vyraujančia daugybe mažos apimties sutarčių. Palengvėtų sąlygos elektros tiekėjams, vartotojams galėtų būti pasiūlytos geresnės nuolaidos. Daugybė žmonių būtų išvaduoti nuo bereikalingų rūpesčių.
- Organizuoti veiksmingą elektros vartotojų švietimą. Tikslinga apmokyti visų reikalingų žinių bent po vieną pastato ar daugiabučio namo savininką (atstovą), kuris galėtų perteikti

žinias savo kaimynams. Švietimui pasitelkti bešališkas ir verslui neatstovaujančias vartotojų organizacijas.

- **Vykdam** Reglamentą (ES) 2018/1999 **nedelsiant įvertinti** kiek namų ūkių Lietuvoje patiria energijos nepriteklių ir teikti jiems tikslinę paramą.
- **parengti** būtinas ekonomines – socialines priemones, kuriomis elektros energijos vidaus rinkoje būtų **apsaugoti pažeidžiami ir energijos nepriteklių patiriantys vartotojai**.